

gnam *Gloria in excelsis Deo secum omnem clerum pariter psallere fecit.* Similiter factum est de *Miraculis S. Martini* Lib. 2. cap. 25., quum per intercessionem Beati Martini paralyticus sanitatem recepit. Canebatur etiam in salutationibus, et adclamationibus publicis, ut patet ex vita Leonis III., qui Pipino Caroli Magni filio obviam progressus, eundem hymnum concinuit: et ex concione sextae Synodi generalis ad Constantinum Imperatorem. Vide et librum *Diurnum Romanorum Pontificum*. Quod autem hymnus *Gloria una cum Te Deum* ad Laudes olim cantaretur, apparet ex Regula S. Benedicti capite XII. Vide Martenium in notis. Extat etiam inter hymnos matutinos Ambrosiani Breviarii.

V. Sacerdos, hymno Angelorum recitato, salutat populum dicens *Dominus vobiscum*, quae salutatio e veteri Testamento in Ecclesiam derivata est. Booz enim, ut in Libro Ruth, cap. II. legimus, salutans messores suos ait: *Dominus vobiscum*: et Propheta missus a Deo ad Asam Regem Judae, cum victore praelio cum exercitu suo reverteretur, dixit 2. Paralip. cap. XV. *Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo.* Vim autem et efficaciam accepisse videtur ex verbis Salvatoris: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Apud Graecos nullus est usus huius salutationis, nec reperitur in eorum Liturgiis, cum vero salutant populum dicunt *Pax omnibus*, sicuti constat ex Liturgiis SS. Basilii et Chrysostomi. Sed ad Latinos revertamur. Praeclarum est pro hac salutatione S. Augustini testimonium, cum narrat, die Paschae se iam processisse e Secretario, et ex altari populum salutasse: *Salutari inquit, de Civitate Dei* Lib. XXII. cap. VIII. num 22. *populum; facto tandem silentio Scripturarum divinarum sunt lecta solemnia.* Huius item salutationis meminit Ambrosius Lib. de *Dignitate Sacerdotali* cap. V. Episcopus in hac Missae parte, de qua nunc agimus, dicit *Pax vobis*, quibus verbis Christus Dominus post Resurrectionem suam Discipulos salutavit, ut est apud Joannem cap. XX. Episcopus enim Christi figura est. In reliquis vero salutationibus dicit ut Presby-

teri *Dominus vobiscum*, ut declareret, se esse ex numero Sacerdotum iuxta animadversionem Innocentii III., de *Mysteriis Missae* Lib. 2. cap. 42. sive autem dicatur *Pax vobis*, sive *Dominus vobiscum*, tessera haec est mutuae communionis et pacis, qua fideles in Christi fide et charitate copulantur. Ideo Tertullianus Lib. de *Praescriptione Haereticorum* cap. 41. haereticos reprehendit, quod omnes sine personarum distinctione salutarent. *Pacem* inquit, *cum omnibus miscent*. Olim universus populi coetus Sacerdoti respondebat, ut ex Liturgiis, earumque Expositoribus apparet; idque Micrologus statutum ait in Occidente a Concilio Aurelianensi, ut scilicet non solum Clerici, sed omnis populus responderet *Et cum spiritu tuo.*

CAPUT XIII.

De Orationibus.

I. Sequitur post salutationem (1) ad populum oratio ipsius celebrantis, quae a vetustissimis temporibus in usu fuit ad Missam, atque ab Apostolica traditione dimanat. De his orationibus enim meminit Liber *Constitutionum Apostolicarum* Lib. II. cap. LVII., et saeculo IV. Concilium Laodicenum, a quo tres in Missa statuuntur orationes, una pro catechumenis, alia pro poenitentibus, tertia pro fidelibus. Morem hunc ab initio in Ecclesia observatum describit S. Cyrillus Hierosolymitanus *Catech. Mysstag.* 5. num. 8. *Super ipsa propitiationis hostia obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro Regibus, pro milibibus... et pro iis omnibus qui egent auxilio.* Multae eleganti stilo S. Leonis Magni sunt elaboratae; auctae dein, restitutae identidem a S. Gelasio, et a S. Gregorio Magno. Posteriorum tamen Pontificum sunt nonnullae. Leoni enim II. tribuitur oratio: *Deus cuius dextera B. Petrum*, qui eam composuisse dicitur Neapolitanis adversus Saracenos pro Ecclesiae de-

(1) Epencaeus, *De Collectis* cap. I. et seqq.

sensione navalii praelio pugnantibus. Innocentius vero III. auctor fuit Orationis *A cunctis*. A Gregorianis item paucis exceptis, diversae sunt Ambrosianae a S. Ambro-
sio, et ab aliis eius Ecclesiae Episcopis compositae. Ora-
tiones composuerunt Alcuinus, et Grimoldus Abbas, quas Pamelius colligit tom. 2. *Liturgicorum*: itemque Musaeus Presbyter Massiliensis, et Voconius Episcopus Castellanensis in Mauritania, ut refert Gennadius Lib. de viris illustribus cap. 78. et 79. Sunt et aliae a recentioribus editae, quae facile dignoscuntur, si cum antiquis, et Gregorianis conserantur.

II. Cur huiusmodi orationes in vetustis Sacramentariis *Collectae* vocentur, variae sunt de hac re opiniones. Inno-
centius III., Lib. 2. de *Misteriis Missae* cap. 27.; et Joannes Beleth, Lib. de *div. offic.* cap. 37. *Collectam* proprie dici volunt eam orationem, quae olim super popu-
lum fieri solebat, quando collectus in unum erat cum universo Clero in una Ecclesia, ut ad aliam procederet, in qua statio celebranda erat. Tunc enim Episcopus, si-
ve Sacerdos collecta omni multitudine, brevi oratione super populum uti solebat; ex quo fieri potuit ut ad reliquas huiusmodi orationes *Collectae* nomen dimanarit. Hinc Liber Sacramentorum S. Gregorii in Festo Purificationis S. Mariae duplicem habet orationem, quarum una inscribitur: *Ad Collectam ad S. Adrianum*, ubi populus, et Clerus colligebantur, ut inde procederent ad S. Mariam Maiorem, et incipit: *Erudi quae sumus Domini plebem tuam*: altera dicitur ad Missam, scilicet, *Omnipotens semperiter Deus maiestatem tuam etc.* Alii tenent esse dictas *Collectas*, vel quia obiectum orationis ex selectis Sacrae Scripturae et Ecclesiae verbis compendiosa brevitate colligitur, vel quia Sacerdos legatione apud Deum pro omnibus fungens omnium vota in unum colligit. Ceterum aliis quoque nominibus *Orationes Missae* designantur. Primum, *Collectae* nomini ad fine *Collectio* est; quo nomine Missale Gothicum, seu Gallicanum plerumque utitur, immo et Concilium Agathense anno DVI. can. 30. Secundum est *Benedictio*, ut in Capitulari Ca-

roli Calvi, ubi eius coronatio describitur apud Sirmon-
dum T. III. opp. 386. Huius nominis rationem luculent-
ter explicat Amalarius Lib. III. cap. IX. Quod vero be-
neditio pro *Collecta* accipi soleat, probatur etiam ex Re-
gula S. Benedicti cap. II.

III. Concluditur insuper oratio observatione et obte-
statione, per Jesum Christum qui est Mediator, et Re-
demptor noster. Ad Patrem enim dirigitur oratio, ut
Concilio Carthaginense III. decrevit, et per Filium ter-
minatur, sicut ipse praecepit dicens: *Quodcumque petie-
ritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. De illa *Collecta-
rum* seu *Orationum clausula Per Dominum nostrum Jesum
Christum Filium tuum loquuntur*. Tertullianus et Optatus
Milevitanus, quorum alter in *Apologetico* cap. 21. alter
autem Lib. 3. Ex quo intelligitur, eam clausulam ab A-
postolis esse derivatam, eamque Apostolos a Christo Do-
mino accepisse. Modo diximus, dirigi orationem ad Pa-
trem; Missa enim repraesentatio est illius oblationis, qua
Christus sese obtulit Patri. Quod vero attinet ad nume-
rum *Collectarum*, sunt quidam recentiores, qui asserunt
Ecclesiam Romanam a temporibus Apostolorum tres ora-
tiones recitare consueuisse. In *Sacramentario Gelasiano*,
quod edidit Cardinalis Thomasius, et post ipsum Mabil-
lonius *Liturgiae Gallicanae* Lib. 3. et Muratorius in *Liturgia Romana* veterem idem evulgarunt, fere in omnibus
Missis tres orationes, seu *collectae* per singulas Missas
leguntur. In *Ordine Romano*, et *Sacramentario Gregorii*
una tantum describitur. Cardinalis Bona putat orationes
apud Latinos multiplicari coepisse in Monasteriis, quod
ex Synodo Matiseonensi habita, ut notat Sirmondus an.
627. dedit. Huc etiam spectat quod Matthaeus Paris
refert in vita Abbatum S. Albani, Joannem scilicet eius
Monasterii Abbatem constituisse, ne numerus *Collecta-
rum* in Missa septenarium excederet. Quem numerum
numquam excedendum esse docent *Anonymous Turonen-
sis* in suo *Speculo Ecclesiae*, Joannes Belethus cap. 37.
Durandus Lib. 4. Rationalis cap. 14. Non solum autem
in Missae officiorumque divinorum solemnii *Collectae* o-

lim recitari solebant, sed in quocumque Clericorum seu Monachorum conventu, quoties simul orabant, qui prae-sidebat brevi collecta conventum dimittere solebat. Testis est huius consuetudinis Walfridus Strabo cap. 22. dicens, consuevit veteres Patres, qui caeteris eminentiores erant, non solum inter officia Missae; verum etiam in aliis conventibus, et colloquitionibus brevi oratione opus concludere. Usum vero collectarum extra divina officia astruit etiam Gregorius Magnus Lib. 5. Dialog. cap. 47.

IV. Amen post conclusionem olim a populo respondebatur. S. Justinus *Apolog.* pag. 97. *Absolutis*, inquit, *precibus*, et *gratiarum actione*, quilibet de populo, qui adest faustis vocibus acclamat *Amen*. Hieronymus Lib. 2. *Epist. ad Galatas* narrat, in omnibus Romae templis auditam populi vocem clamantis *Amen*. Saeculo XIII. adhuc mos iste vigebat; nam testatur Durandus Lib. IV. cap. XV. a populo *Amen* post orationem responsum fuisse. Collecta expansis manibus, brachiisque protensis recitatur, eo scilicet habitu, qui fidelibus omnibus in utroque Testamento solemnis fuit. Ideo psallebat David: *Dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum*: Psal. 27. *In nomine tuo levabo manus meas: expandi manus meas ad te*. Psal. 87. et alibi pluries. Apparent passim in cryptis et coemeteriis Romanae urbis virorum et mulierum extensis brachiis et elevatis manibus orantium antiquissimae picturae, quas Bosius spectandas exhibet in *Roma subterranea*. Nec aliud Apostolus significat cum Timotheo scribens, ait: *Volo viros orare in omni loco levantes puras manus*. Consonant antiqui Patres. Non in sola Ecclesia Romana, sed in praecipuis etiam Galliarum Ecclesiae viguit olim consuetudo praecinctendi laudes post collectam in insignioribus anni festivitatibus. Erant autem Laudes ad clamaciones festivae intra Missarum solemnia factae. Antiquum Rituale Manuscriptum Ecclesiae Turonensis editum a Martene Lib. 1. *de antiquis Ecclesiae Ritibus* cap. 4. art. 12. haec habet: *Vadit Subdiaconus in Pulpito ad Epistolam, sed antequam legatur, Cellearius cum Clericis ante Altare Beati Petri inci-*

pit preces scilicet Christus vincit. Hoc dicto dicitur Epistola. Apud Goldastum tom. 2. part. 2. *Antiquitatum Alamanicarum* extant huiusmodi Laudes, quae ante Epistolam fieri solebant in plerisque Germaniae Ecclesiis. Similes laudes, sive clamaciones intra Missarum solemnia fieri quoque solebant Imperatoribus sicut legimus initio Libri XI. *Epistolarum Gregorii Magni*. Ritu antiquo Liturgiae Gallicanae post collectam chorus cantabat trisagium, et quidem graece et latine. Inde sequebatur canticum Zachariae *Benedictus Dominus Deus Israel*; quod tamen canticum in Quadragesima, cum aliis laetitiae hymnis suprimebatur. Hodie laudes hoc loco fieri solent Summo Pontifici eodem fere ritu in die dumtaxat suae coronationis.

CAPUT XIV.

De Epistola, Graduali, Tractu, et Sequentiis.

I. Ex Apostolica traditione (1) descendit ritus legendae Epistolae ad Missam. In novo Testamento S. Paulus Epistola 1. ad Corinthios cap. 14. *Cum conveneritis, inquit, unusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinam habet: quo in loco quidam intelligunt Psalmos et Lectiones ante Sacrificium: et 1. Epist. ad Thessalonenses in fine ait Apostolus: Adiuro per Dominum ut legatur Epistola haec omnibus sanctis fratribus; et ad Colossenses cap. 4. Cum lecta fuerit apud vos Epistola haec, facite ut et in Laudicensium Ecclesia legatur. Quibus in locis etsi diserte non dicat Apostolus, ut earum Epistolarum lectio fiat in Missa, verisimile tamen fit, tempore Missae lectas esse eas Epistolas. Quamobrem statui posse videtur, Divinarum Scripturarum et Epistolae lectionem in Missa ab Apostolis esse introductam, quod monuere etiam Cardinalis bona, Lib. 2. cap. 2. num. 1.; Bellotte, in suis observationibus pag. 396.; Grancolas, *Les anciennes Liturgies* pag.*

(1) Martene, *De antiquis Ecclesiae Ritibus*. Lib. I. art. IV.

504.; Le Brun, *Explication de la Messe* tom. 1. pag. 202. Clare item hic ritus in Liturgia Jacobi Apostoli praescribitur. Idem asserunt antiqui Patres Tertullianus, in *Apologetico* cap. 59.; Justinus Martyr, *Apologia secunda*; eadem in Apostolicis Constitutionibus, et in Basilii, Chrysostomi, aliorumque Liturgiis praecipitur, tamquam sacri ministerii notabilis pars, per quam ad Divini Sacramenti participationem fidelium animi disponuntur. In vetustis Codicibus Epistola dicitur *Lectio ex Apostolo*, quae etsi interdum ex aliis quoque Veteris Novique Testamenti Libris; plerumque tamen ex Epistolis Divi Pauli desumitur; atque inde Lectioni post Collectam Epistolae nomen est inditum. Series vero et ordo Lectionum atque Epistoliarum, et Evangeliorum, quae singulis diebus per annum in Missa Sacrificio legi debent vulgo Divo Hieronymo tribuitur, qui librum composuit appellavitque *Commentem*, quem edidit Pamelius tom. 2.

II. Usus veterum Patrum fuit non solum scripta Prophetarum, et Apostolorum legere in Ecclesia, cum fideles ad Missam conveniebant, sed summorum item Pontificum, aliorumque Episcoporum Epistolas, eas praesertim quas *Pacificas* sive *Communicatorias* vocabant. Epistola Clementis ad Corinthios publice lectam in Ecclesia testatur Hieronymus Lib. *de Scriptoribus Ecclesiasticis*. Apud Eusebium Lib. 4. cap. 15. extat eius generis Epistola Smyrnensis Ecclesiae ad omnes Orthodoxos, qua S. Polycarpi Martyrium describitur. In collatione Carthaginie habita pro defensione Felicis, et Caeciliani legimus, quod pro executione impii edicti Diocletiani traditae sunt literae salutatoriae simul cum sacris Codicibus, qui legebantur in Ecclesia. Prisco ritu in multis Ecclesiis Lectioni Epistolae lectio aliqua ex Prophetis praemitti solebat, diebus praesertim solemnieribus. Hic autem mos ab Ecclesia Mediolanensi quotidie servatur, itemque a Mozarabica, ut in eorum Missalibus patet. Locus legendae Epistolae erat ambon ad id destinatus. In vetustissima S. Clementis in urbe sacra Ecclesiae duo a dextra parte chori ambones visuntur, alter versus Altare per Episto-

la legenda, alter pro legendis prophetis versus populum: tertius vero a sinistris tantisper altior, et ornatior pro Evangelio. Quo vero tempore coepерint Subdiaconi legere Epistolam dubium est. In antiqua Subdiaconi Ordinatione, sive ex Concilio Carthaginensi, sive ex Ordine Romano, nihil prorsus reperitur, quod ad legendam Epistolam referri possit: idque fusius ostendunt Hallier, *de materia et forma ordinationis* §. 16.; et Morinus, *de sacris ordinationibus* P. 3. exerc. 12. cap. 2. Id munus erat Lectorum. Lector autem olim per traditionem Codicis ordinabatur, qui ritus adhuc hodie perseverat, et in Ecclesia Orientali traditur eis Codex Epistoliarum S. Pauli, quas publice legunt in Ecclesia. Cardinalis Bona, et Martene, putant Subdiaconos in Ecclesiis legere coepisse Epistolam saeculo octavo. In fine Epistolae a populo respondebatur, *Deo gratias*, sicut hodie fit a ministro in Missis privatis. Haec formula sumpta est ex Apostolo Paulo, in cuius Epistolis frequenter ea legitur. Primi Christiani, ut S. Augustinus Epistola XLI. n. 1. testatur, frequenter in ore habebant hoc verbum, *Deo gratias*, dum inter se colloquerentur. Lectio autem in eum finem instituta est, ut Christianus populus erudiatur et per eum ad Sacrificium præparetur. Qui vero mystice tractant de Missae Sacrificio, docent ideo ante Evangelium Epistolam legi, non quod huic illud dignitate præstet, sed quod Apostoli præbant Christo, qui eos mittebat binos ante faciem suam. Et Innocentius III. Lib. 2. *Mysteriorum Missae* cap. 29. ait, Epistolam ante Evangelium legi, ut significetur munus Praecursoris Christi, qui venit parare vias eius.

III. Paucis verbis facturi sumus de *Graduali* et *Tractu* in Missa, quod hanc spartam uberrime ornavit praestansissimus Cardinalis Josephus Maria Thomasius in *Disquisitione antiquorum rituum cantuum Missae*. Aliqua ex tanto fonte delibabimus; et aliunde etiam deducta profereamus. Psalmus responsorius, sive *Responsorium Psalmi* post Epistolam a primis Ecclesiae temporibus originem habet. Integer vero ab initio Psalmus cantabatur. De hoc

more testis est Augustinus *Sermone VIII. de verbis Apostoli: Apostolum, inquit, audivimus, Psalmum audivimus.* Item alio loco *Sermone X. de verbis Apostoli: Lectionem Apostoli audivimus, deinde cantavimus Psalmum, post haec Evangelica Lectio.* Contractum fuit Responsorium sub finem saeculi V. At nondum contractum fuisse videtur sub Leone Magno, quod morem huius Psalmi ab initio ad finem decantandi ipse innuat in *Sermone II. cap. 1.* de anniversaria die sueae assumptionis ad Summi Pontificis munus, dum ait: *Unde et Davidicum Psalmum, dilectissimi, non ad nostram elationem, sed ad Christi Domini gloriam consona voce cantavimus.* Psalmus enim Davidicus CIX. in solemnitate consecrationis Pontificis decantari solebat. Hic autem mos, ut integer Psalmus diceretur, iamdiu absolveverat in Ecclesia Romana S. Gregorii aevum id apparebat ex eiusdem Sacramentario, et Antiphonario. Integer psalmus gradualis in hodiernis Missalibus adhuc legitur ex prisco ritu Dominica Prima Quadragesimae, Dominica Palmarum, et Feria VI Parasceves. Appellabatur autem *Responsorius gradalis*, seu *Responsorium Gradale* aut *Graduale*, quod uno canente, chorus consonando respondeat: et *Graduale* dicebatur, eo quod cantaretur in inferiori gradu ex Ordine Romano, vel iuxta gradus ambonis seu pulpeti, in quo legebatur Evangelium; vel quia cantabatur, dum Diaconus ascenderet gradus Evangelici pulpeti ex Walafrido Strabone cap. 22. cui consentiunt Bellarminus Lib. 2. de *Missa* cap. 16., vel etiam in gradibus Altaris, ut Durandus ait Lib. 4. *Rationalis Divinorum Officiorum* cap. 19. Ex his variis de *Gradualis*, seu *Gradalis* nomine sententiae quarum illa praferenda videtur, quam ex Ordine Romano selegit Cardinalis Bona *Rerum Liturgicarum* Lib. II. cap. VI. scilicet ab ambonis gradibus ita nuncupatum. Unus tantum ex maioribus cantoribus in Ecclesia Romana Responsorium *Gradale* usque ad saeculum X. praeceperat. De *Responsorio Graduali*, ut id etiam moneam, agunt omnes Scriptores Liturgici, nimurum vulgatus Alcuinus, *de divino officio* cap. XL.; Amalarius, Lib. III.

cap. XII.; Rabanus Maurus, *De Institutione Clericorum* Lib. I. cap. XXXIII.; Honorius Augustodunensis, Lib. I. cap. XCVI; Hildebertus Cenomanensis, in *Expositio ne Missae*; Rupertus Tuitiensis, Lib. I. de divinis officiis cap. XXXIV. Ad Tractum propero. Hoc nomine donatur, quod tractum dicatur, scilicet Cantores, cum Tractum canerent, cantum in longum protrahebant sine intermissione, sine ulla interruptione. Tractus occurrit in vetustissimis Liturgiis. Auctor Tractuum vel Caelestinus, uti Berno, *de officiis Missae*; vel Gelasius, uti Rupertus, Lib. 2. de divinis officiis cap. 21.; vel Telesphorus, uti Durandus, Lib. 4. cap. 21. putant, vel hi omnes perfecere, uti Gavantus authemat. Graduale, quod doloris laborisque signum sit, tempore Paschali omittitur, cum laetitiae tempus illud sit, ut observat Gavantus.

IV. Prosae illae, seu rhythmicae modulationes, quae rarius in Romana Ecclesia, in aliis quibusdam frequentius post *Alleluia* cantantur, sequentiae dictae sint, quia loco Sequentiae psalli cooperunt. De auctoribus Sequentiarum diffuse tractat Cornelius Schultingius tom. 1. pag. 2. cap. 6. et 7. *Bibliotheca Ecclesiastica* et de singulis iudicium profert, sed non semper exactum: multas enim perperam tribuit Sanctis Pontificibus Gelasio et Gregorio. Communis autem sententia est primum earum Auctorem fuisse Notkerum Abbatem S. Galli, qui earum volumen Lituardo Vercellarum Episcopo obtulit, ut Ecckerardus Monachus in vita eiusdem Notkeri scribit cap. 16 et sequentibus, apud Goldastum tom. 2. *Rerum Alammanicarum*. Plures etiam saeculo XII. composuisse fertur Adam de S. Victore. In pluribus Missalibus tum manuscriptis, tum editis habentur Sequentiae pro omnibus diebus Dominicis, et festis per annum, exceptis diebus a Septuagesima usque ad Pascha. At in Romana Ecclesia quatuor dumtaxat cantari solent, Paschalis nimurum, quae incipit *Victimae Paschali*, cuius auctorem esse Notkerum nonnulli asserunt. Altera est diei Pentecostes, *Veni Sancte Spiritus*, quae Roberto Galliarum Regi adscribi solet, licet a nonnullis tribuatur Hermanno Contracto. Tertia est

S. Thomae Aquinatis pro festo Corporis Christi, *Lauda Sion Salvatorem*. Quarta denique canitur in Missis Defunctorum, *Dies irae dies illa*, quam diversis diversi tribuunt. Leander Albertus et ex eodem Abraham Bzovius ad an. 1292. num. 37. Latino Cardinali Ursino Ordinis Praedicatorum adscribunt; Lucas Wadingus Thomae de Celano Ordinis Minorum, alii apud Wadingum S. Bonaventurae vel Matthaeo Aquaspartano ex Generali Minorum Cardinali. Possevinus in *Apparatu sacro* auctorem esse Umbertum V. Generalem Ordinis Praedicatorum. Jacobus Ludovicus a S. Carolo in sua *Bibliotheca Pontificia* ait Innocentium III. huius Sequentiae mortuorum auctorem esse, quam tamen Beato Jacopono tribuunt Justus Fontaninus de *Itala Eloquentia* Lib. 2. cap. 8., et alii nonnulli. Porro circa Sequentias, aut huiusmodi prosas plura profert Jodocus Clictovaeus Lib. sui *Elucidatorii*. Item de iisdem nonnulla habent Carolus Guyetus in sua *Hortologia seu de Festis Locorum propriis* Lib. 3. cap. 25. quaest. 6. et post ipsum Meratus in *Gavantum* tom. 2. edit. Ven. pag. 64. et 83. aliisque plures.

CAPUT XV.

Evangelium semper in Ecclesia (1) lectum fuisse, omnium veterum Patrum consentio est. A Beato Petro Apostolorum Principe constitutum fuisse, ut in Ecclesiis Evangelium S. Marci legeretur, tradit Eusebius *Historia Ecclesiastica* Lib. II. cap. XV. Quid nunc memorem Justinum Martyrem, Tertullianum, Cyprianum, Optatum, Augustinum, Concilium Laodicenum can. XVI., et alios qui hunc morem astruunt? Insuper de eadem re fidem luculentissimam faciunt, Liturgia quoque S. Marci Evangelistae ex pervetusto Codice illustris Monasterii Rossensis, ex quo sapientissimus Cardinalis Gulielmus Sir-

(1) Catalano, *De Codice Sancti Evangelii*. Liber II. Caput I. et seqq.

letus eam describi curavit, *Evangelicae Lectionis* in Mis- sa mentionem facit. In qua autem Missae parte Evange- lium olim legeretur, edicit Concilium Valentini can. I. constituens: Ut Sacrosancta Evangelia, ante munera illationem in Missa Catechumenorum, in ordine lectio- num post Apostolum legantur: quatenus salutaria pre- cepta Jesu Christi Domini nostri, vel Sermones Sacerdotis, non solum fideles, sed etiam catechumeni, ac poeniten- tes qui adverso sunt, audire licitum habeant. Illud quo- que vetustissima Ecclesiae Catholicae consuetudine re- ceptum fuit, ut certo ac distincto ordine Evangelia sin- gulis diebus per anni circulum in Missae Sacrificio lege- rentur. Cuius moris S. Augustinus non uno in loco lu- culentum exhibit testimonium. Insuper certum quidem est, morem qui nunc viget lectionis Evangelii per Dia- conum intra Missarum solemnia facienda ab antiquissimis temporibus in Ecclesia tum Graeca, quem Latina ubique fere terrarum invaluisse. Pervetustus Auctor Constitu- tionum Apostolicarum postquam Lectiones Veteris Testa- menti Lectori assignasset, Evangelii lectionem diserte attribuit Diacono. In Oriente, et in Africa eo munere functos esse Diaconos docent Sancti Hieronymus, et Au- gustinus. Ille ad Sabinianum scribens: *Evangelium in- quid, Christi quasi Diaconus lectitas*. Hic de S. Stephano loquens Sermone CV. *Diaconus erat, Evangelia legebat, quae legis vel audis et tu.*

II. In edita, atque sublimi Ecclesiae parte Sacrum Je- su Christi Evangelium antiquitus, et nunc etiam alicubi legi consuevit, et locus ipse *Suggestus, Pulpitum, Tribu- nal et Ambon* est appellatus. Olim Diaconus, dum Evan- gelium in ambone legeret, versus ad meridiem, ad quam partem viri confluabant, consistebat. Hic mos in Eccle- sia Romana saeculo etiam XII. perseverabat. Solemne fuit Christianae Ecclesiae ab Apostolorum aeo thus, et lumina in Divinis Officiis adhibere, nam praeterquam quod eorum meminerint Canones Apostolorum, ac anti- quissimae Liturgiae, veteres etiam Patres non semel illa commemorant; unde non mirum si Tridentina Synodus